

1980 APR 30

Az új óbudaí ásátások nagy eredménye: a Fő tér és a hídfő körül XI—XII. századi házak maradványát tárták fel. S nagy meglepetése: a román kori faragások között XIV. századi gótikus szobrok kerültek elő. A kutatások legfőbb jelentősége, hogy sikerült napvilágra hozni az „eltűnt város”-t, a római falakra épült ezeréves középkori magyar Budát. Az új leletek — csakúgy, mint a korábbi feltárások — egyértelműen bizonyítják, hogy Óbuda földjén keletkezett az ősi Buda, és itt a közepkorban fejtett, jómódú, művelt város állt.

Utódaink, akik majd naponta láthatják a feltárt emlékeket, aligha hiszik el, hogy volt egy korszak, amikor sokan kételkedtek abban: Óbudán épült fel hajdan az *Árpád-ház Budája*, a királyné vára. Igen — ismerték el — a régi forrásokból ez következtethető. De hogyan lehet, hogy még egy fal sem maradt a középkorból?

— A Budapesti Történeti Múzeum ásátásai nemcsak az egykori feljegyzésekből megrajzolt történeti kép hitelt erősítik meg — válaszolja dr. Bertalan Vilmosné, a hosszú évek óta tartó feltárások vezetője. — Megmagyarázzák azt is, hogyan süllyedt az ősi Buda a föld alá. A tatárok felégették a várost, a török időkben nagy harcok dúltak itt. De a pusztítást az újak tetőzte be. Óbuda kőbánya lett, s a királyné városának kőveiből építették fel a mezőváros házeit, miközben a régi falakat lerombolták az új szintig.

Az első jelentősebb írott emlék Óbudáról (pontosabban Budáról) az 1148-as oklevél. Ebben II. Géza „mint-hogy nemzedékek mennek, nemzedékek jönnek” nyilvánítja a „buzgó utódoknak”, hogy a budai egyháznak adományozta Kerepes falu és a pesti rév, csakúgy, mint a Dunán bori és söt szállító hajók vámját.

Az óbudaí egyházat — a prépostságot — Szent István, vagy Péter alapíthatta a XI. század első felében. Lehetséges, hogy az első prépostsági templom építése csak Szent László idejében fejeződött be. II. Géza megemlíti, hogy László évi 360 bizánci aranyat utalt ki az óbudaí egyháznak. Az óbudaí prépostok között sok neves, művelt, országos tisztséget betöltő férfi volt. A legismertebb Akos mes-

Az írott emlékek így vázolják fel Óbuda történetét. De hogyan tanúskodnak az ásátási leletek?

Legkorábban a királyné várát találták meg a Kálvin-közbén. A kutatások ma sem fejeződtek be. Az itt talált faragások — köztük a *Sárkányos kapu* — jelzik, hogy a várban az építkezést a XIII. század első felében kezdték el. De előtte hol szálltak meg királyok? Elfogadható feltevés,

A XV. századi töredékek között található velencei üveg, faenzai majolika és budai kályhaçsempe. Egyik csempén Geréb László óbudaí prépost — Mátyás király unokatestvére — oroszlanos címerét ismerték fel. A töredékek — sok más lelettel együtt — a város jómódjáról tanúskodnak.

A legnagyobb meglepetés Krúdy Gyula szobra mellett érte a régészeket. Itt két, XIV. századi gótikus

bet is bizonyít a „csodálatos ékességű” kolostor maradványa. A templom alapterülete 64x20 méter. *Nagyobb, mint a budavári Mátyás-templom.*

Óbudát 1355-ben felosztották a királyné és a prépostság között. A határ észak felől a Szentendrei úti római fal — aquaeductus — mentén volt, majd keletnek fordult, és a *Fehéregyháza* (!) vívő nagy úton haladt, s egy kis utcán érte el a Dunát. A fehéregyházi út talán a mai Vörösvári út. A híd körüli ásátások egyik feladata most a határ feltárása, és a kikötő helyének megállapítása.

Az új kutatások hatása még alig mérhető fel. Sikerült feltárni a XI—XII. századi Buda, és a királyné regényes városának tekinthetős részét. S akik mind ez ideig kételkedtek? Az írott emlékek és a kézzel fogható, szemmel látható leletek vallomása megegyezik. A XI—XII. századi házak, a két prépostsági templom kövei, a gótikus szobrok, a királyné vára, a klarissza apácakolostor lenyűgözö méretü temploma — *mind-mind perdöntö bizonyítékok.*

Még merdekek munka és több rejtély megoldása vár a régészekre. Ezért sok meglepetéssel számolhatunk, hiszen eddig a terület egytizedét sem ásták fel.

Most sürgető feladat a leletek megörzése és bemutatása. Ezér év alatt oly sok értékes pusztult el itt, ami kevés ránk maradt, azt feltétlenül meg kell őrizni.

A hegyek és a Duna között négy város épült egymás felett. A római Aquincum, a középkori magyar Buda, az újkori mezőváros és a XX. századi Óbuda. Ezek közül a legérdekesebb és a legrejtélyesebb első királyaink szálláshelye. Az új római és középkori ásátások messzi földről vonzzák ide a látogatókat. Nincs messze az idő, amikor mind a négy várost együtt láthatják majd a vendégek.

Aczél Kovách Tamás

Királyok az eltűnt városban

ter. Többen úgy vélik, hogy a bővített krónikának az óbudaí egyház alapítását leíró része Akos mester tollából ered.

Valószínű, hogy Péter vagy esetleg István király többször megszállt Óbudán. Az viszont már kortársi feljegyzések tanúsítják, hogy III. Béla és felesége — a francia király húga — Óbudán, *Attila király* városában látta vendégül a szent földre vonuló német császárt, *Rótszakállú Friggyest*. Ha pedig a német császár itt két napot eltöltöhetett, akkor jelentékeny szálláshelye is volt a magyar királynak — már 1189-ben. Írott emlék szól a királyi ház őreiről is, és ismert, hogy IV. Béla többször Óbudán tartózkodott.

Nagy Lajos Óbuda várát „kedvelt anyjának”, Erzsébetnek adományozta, „hogy ott éljen, azt használja”, jövedelmével és jogaival együtt. *Erzsébet Óbuda nagy építetője volt.* A királyné alapította a *klarissza apácakolostort* és nevéhez fűződik a második prépostsági templom építése is. *Kelemen pápa* is megemlíti, hogy Erzsébet bőkezűen megajándékozta az óbudaí egyházat.

hogy prépostsági templom közelében.

A második, vagyis a XIV. századi templom földben rejlő köveit a Fő tér mellett és a Zichy-kastély alatt ásták ki. A leletek egy része már látható a művelődési központ pincéjében. *De hol állt az első, a XI. századi templom?* Még csak sejtik. Közel a másodikhoz, nyugat, vagy észak felé. De szétszórt kövei már előkerültek.

Dr. Bertalan Vilmosné a *Fő tér és hídfő körül a középkori házak egész sorát tártá fel.* Köztük több XI—XII. századit. Ezekben a XV—XVI. században is laktak. Sorsuk a szokásos. A berendezést elvitték, a falakat a földig lerombolták. De a XVII—XVIII. századi feltöltés sok emléket megőrzött.

A Korvin Ottó tér szélén, a XI—XII. századi ház romjai között, egy román kori követ ástak ki. Faragásán emberi váll, mell vehető ki. XI—XII. századi, az első prépostsági templom köve. Távobabb XV. századi gótikus falon találtak egy másodlagosan felhasználott követ. Faragása jelzi, hogy XI. század. Ez is az első prépostsági templom maradványa lehet.

szobrot ástak ki. Mindkettő erősen sérült, hiányos. *De ezek az első gótikus szobrok Óbudán!* És a feltárás környékét még nem kutatták fel. Ahol pedig van két szobor, ott lehet több is...

A Fő tér északi szélén is nagyobb építkezés maradványát tárták fel. Lejjebb, a sziget felé, hosszan elnyúló kettős falat találtak. Talán római, esetleg a XI. századi. Már a legkorábbi időben laktak itt. Ez volt Buda első királyi szálláshelye? Vagy a prépostság ősi palotája? A kutatások jelenleg is folynak.

A hídról most több feltárásra is vethet pillantást a látogató. A hídfő körül volt a legsűrűbb a beépítés. Rangos, emeletes házak álltak itt, a falak között előkelők, gazdag polgárok éltek. *Délkeletre volt a piactér*, körülötte is több XIII—XIV. századi házat ástak ki.

A középkori város déli részén a legjelentősebb feltárás a *Szent Klára rendjének* épült kolostor. Már látható — ami megmaradt. Alaprajza bizonyítja, hogy a kolostor apácáknak készült. Más női rendről nem tesznek említést a kútfők, mint a klarisszákrol. Egye-